

is ... tegenwoordig eene *Ecclesia pressa*, en de smaad door de Orthodoxen voor 25 jaar gedragen draagt gij thans mede. Zonderlinge lotswisseling!' schreef H.J. Koenen in 1861 aan De Groot.¹²

De aanwezigheid van Van Toorenenbergen in de kring was mede een bewijs dat de oorspronkelijke Groninger richting op haar retour was. Bij de predikantsberoepingen van 1854, na het vertrek van L.S.P. Meyboom, had de richting nog duidelijk de overhand in de kerkeraad van Groningen, in 1860 was dit echter anders geweest. In het laatstgenoemde jaar werden drie predikanten beroepen, Van Toorenenbergen, J. Posthumus Meyjes Rzn. en E.J.P. Jorissen, maar geen van hen behoorde tot de richting die naar de stad vernoemd was. Dat Van Toorenenbergen en Meyjes bij veel orthodoxen in de smaak vielen werd meteen duidelijk uit het kerkbezoek; er kwamen zelfs leden terug die eerder naar de Waalse gemeente of de afgescheidenen waren overgegaan.¹³ Jorissen daarentegen manifesteerde zich als modern; De Groot kreeg het al spoedig met hem te stellen.¹⁴

De zwakke positie van de 'vrije evangelische rigting' van De Groot en zijn vrienden was nog eens overduidelijk aan het licht gekomen bij de beroepen van 1865.¹⁵ Bij het voor de vacature-Amshoff opgemaakte twaalfstal kwamen nog de namen voor van de vrienden H. Brouwer van Zwolle, C.P. Hofstede de Groot van Purmerend, J.G. Busch Keiser van Ulrum en E.H. Lasonder van Loenen. Zij moesten het allen afleggen tegen de uitgesproken rechtzinnige W.H. Krijt, die in februari uit een drietal met Lasonder en de ethisch-confessionele W. Astro gekozen werd. Toen Posthumus Meyjes naar Amsterdam vertrok stonden Brouwer, De Groot jr. en Lasonder weer op het twaalfstal, ditmaal in gezelschap van de neef en naamgenoot van Amshoff, M.A. Gooszen van Dwingeloo, maar bij de laatste stemming, op 11 oktober, werd uit een drietal, waarop naast Lasonder ook de vrijzinnige J. Knappert voorkwam, de uitgesproken vrijzinnige B.C.J. Mosselmans gestemd.¹⁶

12. H.J. Koenen aan P. Hofstede de Groot, 16-6-1861; Archief Hofstede de Groot 4a.

13. Zie voor 1854 (het jaar waarin op 25 januari J.C. Zaalberg van Deventer beroepen werd) m.n. de kerkeraadsvergadering van 11 november, waarin L.G. Pareau, die toen ouderling was, de prediking van zichzelf en anderen verdedigde tegen een adres van orthodoxe zijde; Vervolg der Handelingen (1850-1860); Archief Hervormde Gemeente vol XIIa. Zie voor het kerkbezoek en de overgangen: vergadering 9-1-1861; Vervolg van de Handelingen (1860-1867), Archief Hervormde Gemeente, vol. XIIIc.

14. 'Thans maakt die Jorissen mij weder veel verdriet. ...'; P. Hofstede de Groot aan C.P. Hofstede de Groot, 18-5-1862; Archief Hofstede de Groot 30 (blad 25).

15. Zie voor de aanduidingen 'vrije evangelische rigting' en 'evangelisch-liberale rigting': P. Hofstede de Groot in *Waarheid in Liefde* 1863, 397; 1864, 333-337.

16. Kerkeraadsvergaderingen 11-1 tot 11-11-1865; Vervolg van de Handelingen (1860-1867); Archief Hervormde Gemeente vol XIIIc. Op de groslijst voor de vacature-Amshoff komt ook de naam van de remonstrantse M. Cohen Stuart van Rotterdam voor. Brouwer, C.P. Hofstede de Groot en Busch Keiser worden in *Waarheid in Liefde* 1863, I vermeld als medewerkers. Brouwer werd in 1858 lid van het gezelschap, C.P. Hofstede de Groot in 1857, Keiser in 1871. Lasonder werd in 1867 als lid gekozen, maar bedankte; hij werd pas in 1876 lid. Gooszen werd in 1869 lid; Notulen Theologisch Gezelschap, passim. W. Astro van Vlissingen was in 1865 aanwezig op de vergadering van de Confessioneele Vereeniging, vandaar de aanduiding *ethisch-confessioneel*; *Verslag van de vergadering der Confessioneele Vereeniging*, gehouden te Utrecht